

Gotičko u pričama Maše Kolanović

Prce, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:342941>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski studij Pedagogija i Hrvatski jezik i književnost – nastavnički smjer

Martina Prce

Gotičko u pričama Maše Kolanović

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Kristina Peternai Andrić

Osijek, rujan 2022.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Diplomski studij Pedagogija i Hrvatski jezik i književnost – nastavnički smjer

Martina Prce

Gotičko u pričama Maše Kolanović

Diplomski rad
Humanističke znanosti, filologija. teorija i povijest književnosti

Mentorica: prof. dr. sc. Kristina Peternai Andrić

Osijek, rujan 2022.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, rujan 2022.,

Marija Bue

Sadržaj

1. Uvod.....	6
2. Teorijske odrednice gotičke književnosti.....	7
2.1. Pojam jeze u gotičkoj književnosti.....	9
3. Analiza gotičkog žanra u zbirci <i>Poštovani kukci i druge jezive priče</i>	10
3.1. Topos doma	12
3.2. Jeza i gotički strah	15
3.3. Prisutnost fantastičnoga.....	18
4. Odnos gotičke književnosti, kulture i društva.....	22
4.1. Život u rubnim područjima civilizacije.....	23
4.2. Puritansko naslijeđe	25
4.3. Pitanje rase i politički utopizam.....	27
5. Zaključak.....	29
6. Popis literature.....	30

Sažetak

U radu se obrađuje tema gotičke književnosti i analiziraju se elementi gotike u zbirci priča *Poštovani kukci i druge jezive priče* Maše Kolanović objavljene 2019. godine. U svojim je počecima, krajem 18. stoljeća, gotička književnost bila zaokupljena ukletim dvorcima, nadnaravnim događajima i likovima zlikovcima, dok se kasnije više okreće naglašavanju jakih emocija, vraćanju prošlosti te kritici društva. Shodno tome, gotički se žanr odlikuje uzvišenim stilom, jezovitošću i groteskom, a cijelo je vrijeme prisutan "gotički strah" koji se čitanjem gotičkih književnih djela pobuđuje kod čitatelja. Maša Kolanović oblikuje prozu što vjerno prati obrasce gotičkoga žanra te nam kroz dvanaest kratkih priča predstavlja suvremene probleme osiromašenih građana kao što je smrt članova obitelji, samohrano majčinstvo i položaj žene u obiteljskom životu pa čak i nacionalna pitanja mješovitih brakova, neprijateljski odnos Hrvata i Srba i globalno kretanje izbjeglica. U svim navedenim životnim okolnostima likovi se nikako ne snalaze i poput kukaca mašu nožicama ne bi li isplivali snažniji u bolje sutra.

Ključne riječi: gotička književnost, gotički strah, jeza, kritika društva, Maša Kolanović, *Poštovani kukci i druge jezive priče*

1. Uvod

Različiti su pokušaji određivanja definicije pojma gotički. Oklopčić i Posavec tvrde kako se pri određivanju i definiranju pojma, fokus stavlja na neobično i izopačeno te je česta pojava stapanje stvarnosti i mašte. Međutim zajednička im je jedna od najučestalijih implikacija pojma, a to je gotički strah. Taj se strah odnosi na strah od nepoznatih pojava, strah od nadnaravnog i od svega što je čovjeku nerazumljivo.¹ Dakle, kontekst koji se nerijetko povezuje uz pojam *gotika* je upravo strah koji se u književnosti pojavljuje od samih početaka stvaranja književnih tekstova. Blažević primjećuje kako je osim prisutnosti straha, gotička književnost jedinstvena i po tome što se u gotičkim tekstovima miješaju romantični elementi i elementi horora s nadnaravnim.² Prvenstveno je označena kao senzionalistički žanr čija je svrha skretanje misli s dosadnih aspekata svakodnevnog života te je time izrazito trivijalizirana. Zagrebemo li malo dublje ispod površine ovoga žanra, otkrit ćemo kako nam gotička književnost nudi više od obične razbibrige. Gotički je žanr oblik društvene kritike i otvorene analize "rak rana" suvremenog svijeta. Gotičke pisce zanimaju aktualni društveni, kulturni i globalni problemi s kojima se čovjek hvata u koštac. Oslanjajući se upravo na takvu gotičku analizu društva u kojem živi, Maša Kolanović piše zbirku priča *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Maša Kolanović (Zagreb, 1979) hrvatska je spisateljica i docentica na Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a do sada je objavila niz autorskih članaka o književnosti i popularnoj kulturi kao i knjige *Pijavice za usamljene*, *Sloboština Barbie*, *Jamerika* itd. Godine 2020. dodijeljena joj je Nagrada Europske unije za književnost za knjigu *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Kroz dvanaest kratkih priča svjedočimo jednom svjetonazoru, pogledima, stavovima i mišljenjima o aktualnim društvenim zbivanjima, ali i o prošlosti koja kao vampir neumorno i nezasitno vreba na svakom koraku i u živote ljudi upisuje (gotički) strah i krizu pravih vrijednosti.

---

¹ Oklopčić, Biljana, Posavec, Ana-Marija (2013). Gotički tekst, kontekst i intertekst Tajne krvavoga mosta Marije Jurić Zagorke. *Fluminensia*, 25 (1), str. 21-31. Preuzeto s:

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=154326

² Blažević, Magdalena (2015). Gotički motivi u pripovijetkama Rikarda Fliedera Jorgovanića. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 19 (2), str. 91-101. Preuzeto s:

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=226448

2. Teorijske odrednice gotičke književnosti

Dugi niz godina smatralo se kako je gotički roman procvjetao od objavljivanja *Otrantskog dvorca*³ Horacea Walpolea 1764. do *Lutalice Melmotha* Charlesa Maturina 1820. Gotički roman naziv je za vrstu romana u engleskoj književnosti krajem 18. stoljeća koji je preteča suvremenog horora u trivijalnoj književnosti. Tematika takvih romana najčešće podrazumijeva radnju smještenu u srednjovjekovlje, puno je zapleta i tajnih zločina, a kod čitatelja se želi izazvati jeza i strah.⁴ Osim navedenoga, gotički romani mogli bi se lako identificirati po njihovom uključivanju dominantnih tropa kao što su ugrožene heroine, podli zlikovci, neučinkoviti heroji, nadnaravni događaji, oronule zgrade i atmosfersko vrijeme. Međutim, kako je vrijeme odmicalo, a kritika gotike postajala sve sofisticiranija, postalo je očito da ovaj model nije više prikladan za opisivanje tekstova nastalih nakon 1820. godine. Gotika je od tada definirana prema svojem naglasaku na vraćanju prošlosti, njezinom dvostrukom interesu za transgresiju i propadanje, njezinoj predanosti istraživanju estetike straha i njezinom unakrsnom ispreplitanju stvarnosti i fantazije.⁵ Iako prva gotička djela nastaju za vrijeme klasicizma, gotička književnost ima dodirnih točaka i s romantizmom. Tu prije svega mislimo na grobljansko pjesništvo (*graveyard school*) koje nagovještava romantizam. Autori koji se ističu u sferi grobljanskog pjesništva jesu Thomas Gray s *Elegijom napisanom na seoskom groblju*, Robert Blair sa spjevom *Grob* te James Thomson s pjesničkom zbirkom *Godišnja doba*. Njihova poezija odiše neuobičajenom atmosferom koja doprinosi oblikovanju stila koji će tek u romantizmu i u gotičkom žanru zadobiti svoje prave karakteristike. U svoju poeziju uključuju elemente poput tame, samoće, otuđenja i straha koji će onda izravno utjecati na pojavu prvih gotičkih autora i njihovih tekstova. Osim toga, unapređuju koncept uzvišenoga koji se u svojem prvotnom značenju odnosio na uzvišeni diskurzivni stil, a kasnije označava nagomilavanje emocija koje su bile neuobičajene za to razdoblje.⁶ Gotički pisci više se ne fokusiraju na stari svjetonazor pokušavajući prikazati svijet kakav on uistinu jest, nego izobličuju i na podrugljiv način prikazuju stvarnost. Književnost s takvim naznakama jačala je kao suprotnost racionalističkoj klasicističkoj književnosti. Klasicistička književnost nije mogla

---

³ „Zbog straha od moguće loše reakcije kritike, ali i zbog nesigurnosti u čitateljstvo nenaviknuto na ovakav tip teksta, Walpole je prvo izdanje *Otrantskog dvorca* definirao kao prijevod talijanskog rukopisa nekog renesansnog svećenika napisanog sa svrhom katoličke propaganda” (Lukić 2014: 36).

⁴ Solar, Milivoj (2012). *Teorija književnosti; Rječnik književnoga nazivlja*. Službeni glasnik: Beograd.

⁵ Spooner Catherine, McEay, Emma (2007). *The Routledge Companion to Gothic*. Routledge: London

⁶ Lukić, Marko (2014). *U sjeni američkog sna*. Naklada Jesenski i Turk: Zagreb.

podnijeti nove promjene u društvu i nacionalističke pokrete koji su izmijenili vrijednosni sustav ljudi. Osjećaji i melankoličnost dolaze na mjesto razuma i intelekta, a novije generacije pisaca ne vjeruju u sklad života i umjetnost kakvu je idealiziralo racionalističko stoljeće. Začetnik ovih misli bio je Rousseau koji je u svojim književnim izričajima intenzivno zastupao i isticao subjektivizam i osjećajnost. Umjetnik više nije morao strogo slijediti napatke mentora, već je imao slobodu oslanjati se isključivo na inspiraciju koja ga vodi ka unikatnosti. Prema tome, sloboda, emocije, mašta, nered, snovi i divlja čovjekova priroda postaju okosnice gotike i romantizma.⁷

Kao poseban oblik javlja se "ženska gotika". Ženska gotika jedna je od najranijih oblika gotičke književnosti, a često ima za cilj obrazovanje svojih čitateljica te se smatra moralno konzervativnom. Ipak, ženska gotika također može izraziti kritiku patrijarhalnih struktura u kojima dominiraju muškarci te poslužiti kao izraz ženske neovisnosti. Ovaj oblik često je usredotočen na rodne razlike i ugnjetavanje, a djela takvoga žanra obično uključuju žensku protagonisticu koju proganjaju.⁸ Općenito govoreći, gotička književnost zadire u sablasnu prirodu čovječanstva u njegovoj potrazi da zadovolji intrinzičnu želju da prodre u dubinu jeze. Blažević navodi tri najbitnija obilježja gotičkog žanra; uzvišeno, jezovito i groteskno. Uzvišeno se odnosi na uzvišeni stil te vrlo jake i naglašene emocije. „*Uzvišeno podrazumijeva ljepotu kako su je shvaćali umjetnici novoga naraštaja. Takva ljepota leži u prizorima divlje, netaknute prirode, starim ruševinama dvoraca ili crkava.*”⁹ Edmund Burke jasnije definira status uzvišenoga u *Filozofskom istraživanju o podrijetlu naših ideja o uzvišenom i lijepom*. On smatra da je sve što je na neki način u vezi s užasnim stvarima, odnosno u relaciji s boli i opasnosti izvor uzvišenoga jer je uzrok najdubljih emocija koje možemo iskusiti.¹⁰ Nadalje, groteskno možemo opisati kao nešto čudnovato ili izopačeno u ljudskom ponašanju, nešto neuobičajeno što često preraste iz komičnog u užasno. Likovi koji se pojavljuju u gotičkim tekstovima obično nose neku od grotesknih osobina. Kao treći element prepoznavanja gotičkoga žanra javlja se jezovitost. Jezovito je ono što bi nas trebalo podsjećati na nešto poznato i sigurno, a na kraju se ustanovi kako je zapanjujuće i nepoznato.

---

⁷ Blažević, Magdalena (2015). Gotički motivi u pripovijetkama Rikarda Fliedera Jorgovanića. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 19 (2), str. 91-101. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=226448

⁸ *Glossary of literary gothic terms*, preuzeto s: <https://sites.google.com/a/georgiasouthern.edu/gothic-lit/glossary-of-literary-gothic-terms>

⁹ Blažević, Magdalena (2015). Gotički motivi u pripovijetkama Rikarda Fliedera Jorgovanića. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 19 (2), str. 91-101. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=226448

¹⁰ Lukić, Marko (2014). *U sjeni američkog sna*. Naklada Jesenski i Turk: Zagreb.

Najčešći prikaz jezovitog u gotičkom žanru jest topos doma (aristokratski dvorac ili kuća) koji se iz središta udobnosti, mira i sreće pretvara u zastrašujuće mjesto gdje se počinju događati nevjerojatni i čudni događaji.¹¹ Kada govorimo o toposu doma kao prostornom okruženju, Opatić tvrdi kako se u gotičkim djelima javlja sklonost ka subjektivnom doživljavanju gotičkog prostora. Takvo percipiranje prostora dostiže svoj najveći odjek u kratkim horor pričama Edgara Allana Poea. Ishodište nelagode i natprirodnog kod Poea nije više izvanjski pritisak, već psihološki svijet pojedinca. U svojoj kratkoj priči *Pad kuće Usher* (1839), Poe je prostor odvojio na niz manjih zatvorenih sekvenci (lijes, grobnica, kuća, ljudska psiha zatvorena u ljudskom tijelu). Sveukupan doživljaj otuđenja i klaustrofobije intenzira se nedefiniranošću vremenskih i geografskih podataka.¹²

Prema nekim klasifikacijama sedam je indikatora koji se često pojavljuju u djelima koja se nazivaju gotičkim: 1) pojava nadnaravnog, 2) psihologija užasa i/ili terora, 3) poetika uzvišenog, 4) osjećaj misterije i straha 5) privlačan junak/zlikovac, 6) uznemirena junakinja i 7) snažno moralno uokviravanje.¹³

2.1. Pojam jeze u gotičkoj književnosti

Pojam jeze prema *Hrvatskom jezičnom portalu*¹⁴ možemo opisati na dvije razine; doslovnoj i prenesenoj. Doslovno značenje jeze označava pojavu hrapavosti kože koja je popraćena prolaženjem žmaraca po tijelu, dok bi prenesno značenje bio osjećaj straha, užasa. Sam po sebi pojam jeze nam je jasan i razumljiv u svakodnevnom životu, no u okvirima (gotičke) književnosti ipak ga je potrebno podrobnije i preciznije analizirati. Pojmom jeze u književnosti i psihologiji značajnije se bavio psihoanalitičar Sigmund Freud u svojem radu *Pojam jeze u književnosti i psihologiji* iz 1919. godine. Na početku rada on kreće od njemačke riječi *unheimlich* koja spada u

---

¹¹ Blažević, Magdalena (2015). Gotički motivi u pripovijetkama Rikarda Fliedera Jorgovanića. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 19 (2), str. 91-101. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=226448

¹² Opatić, Dunja (2014). Evolucija gotičkog žanra kao oštrice društvene kritike. *Sic: časopis za književnost, kulturu i književno prevođenje*, 5 (2). Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/clanak/207887>

¹³ *Glossary of literary gothic terms*, preuzeto s: <https://sites.google.com/a/georgiasouthern.edu/gothic-lit/glossary-of-literary-gothic-terms>

¹⁴ *Hrvatski jezični portal*. Dostupno na: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

najteže prevodljive riječi njemačkoga jezika. „*Ta riječ označava sve ono mračno, sablasno, nelagodno, demonsko, tajnovito, zatajeno, začudno, strano, prikriveno, podozrivo, sumnjivo, grozomorno, stravično, jezivo, odnosno ona je značenjska suprotnost i istodobno neka vrsta heimlich, onoga bliskog, prisnog, poznatoga i domaćeg, kućnoga od kojega se otuđila.*”¹⁵ U bogatom prijevodu riječi *heimlich* ključna je i definicija nesvakidašnjeg, naime ono predstavlja osjećaj koji se odnosi na dijalektiku između nečega što je poznato i nečega što je nepoznato. Ako se nečega bojimo, onda je to vrlo vjerojatno zato što proživljavamo strah od nepoznatog. Također, za nas je zastrašujuće kada nas događaj u sadašnjosti podsjeti na nešto iz (psihološke) prošlosti čega se ne možemo u potpunosti sjetiti. Tada taj osjećaj ili prošli događaj proganja trenutnu situaciju, a trebao je ostati zakopan, netaknut.¹⁶

Nakon definiranja pojma, Freud dalje navodi i neke primjere odnosno dojmove, procese ili situacije koje u nama snažno mogu pobuditi osjećaj jeze. Za početak se navodi sumnja u oduhovljenost, odnosno strah od vjerno izrađene lutke ili voštane figure koja bi mogla biti obdarena dušom. Nadalje, jezovitom pojavom smatraju se i epileptični napadi i ludila iza kojih se krije predodžba o oduhovljenosti živog bića. U romanu *Đavolji eliksiri* E. T. A. Hoffmanna donosi se pregršt motiva kojima se može pripisati jezovito djelovanje, a izdvojit ćemo motiv dvojništva i motiv stalnog povratka istoga (nehotično ponavljanje). Međutim, mnogima se od nas najjezovitijim čini ono što je povezano sa smrću, leševima i povratkom mrtvih, kao i aluzije na duhove i sablasti.¹⁷

3. Analiza gotičkog žanra u zbirci *Poštovani kukci i druge jezive priče*

Pripovjedni svijet u djelu Maše Kolanović nikoga ne ostavlja ravnodušnim. Štoviše, šokira i uznemirava, tjera na čuđenje i čitanje širom otvorenih očiju. U dvanaest kratkih priča, izrazito efektnih i zagonetnih naslova, pripovjedačica pred čitatelja donosi niz svakidašnjih životnih situacija koje provlači kroz spektar komedije, tragedije, ironije i groteske. Kao rezultat takvog načina pripovijedanja javlja se jeziva pozadina koja prati svaku od dvanaest priča. Svaka je od njih

---

¹⁵ Freud, Sigmund (2007). *Pojam jeze u književnosti i psihologiji* (2010). Scarabeus naklada: Zagreb.

¹⁶ Spooner Catherine, McEay, Emma (2007). *The Routledge Companion to Gothic*. Routledge: London.

¹⁷ Freud, Sigmund (2007). *Pojam jeze u književnosti i psihologiji* (2010). Scarabeus naklada: Zagreb.

tematski naizgled odvojena cjelina, no kako čitamo priču za pričom primjećujemo obrazac ponavljanja određenih karaktera likova, situacija, osjećaja, stanja i atmosfere.

Zbirka je dobila i kritičku recepciju. Vladanović ovako opisuje napisanu zbirku: „*Svijet priča Maše Kolanović je hiperkodiran, fluidan, istovremeno liberalan i rigidan, zagušen reklamnim porukama i umjetnim jezicima korporativnih novogovora, podjednako nadvijen nad individualne i kolektivne identitete, prividno porozan i fleksibilan, a opet čvrst i nesmiljen u kolonizaciji svih sfera života.*”¹⁸ U svakoj priči neki od likova uspoređen je s kukcem, odnosno prikazuje se kao maleno bespomoćno biće kojemu je jedino preostalo mahati malim nožicama i boriti se za egzistenciju dok ga sa svih strana pritišće turobna stvarnost. Ovdje nam se otvara moguća intertekstualna veza s Kafikinim *Preobražajem* u kojemu se trgovački putnik Gregor Samsa jednoga dana budi kao kukac. Zatečen svojim novim tjelesnim obličjem, Gregor Samsa postaje rob vlastite sudbine koja ga na koncu vodi u smrt. Likovi iz zbirke *Poštovani kukci* poput Gregora počinju osjećati otuđenost i klaustrofobiju u vlastitim životima te svatko vodi svoju unutarnju borbu. „*Mašini kukci pripadaju različitim generacijama, različitim povijesnim iskustvima i različitim pripovijestima.*”¹⁹ Egzistencija likova u pričama počiva na neprekidnom osjećaju straha od neizvjesnosti vlastite sudbine, javlja se izgubljenost u modernom svijetu koji ih nemilosrdno uvlači u svoj vrtlog emocionalne skučenosti, surove realnosti i popularne kulture. Strah kao bitan element gotičkog žanra prisutan je u životima svih protagonista. Naizgled, to je strah od gnjusnih žohara, mrtvih, strah od dijagnoza i bolesti, ali analiziramo li ga поближе taj je strah vezan uz egzistencijalnu sferu njihova života i postojanja: „*Tu su elementarniji razlozi za strah, moderna, životna strava i užas: osiromašeni građani, izluđeni smjenom vrijednosti, omalovaženi zaglupljivanjem, zatupljeni popularnom kulturom, isprani nacionalističkim kičem prepunim obećanja, šupljim iznutra – autoričnim riječima: zgužvani i blijedi ljudi, umorni od ratova, bolesti i tranzicije.*”²⁰ U nastavku rada izdvojit ćemo najdominantnije elemente gotičkog žanra koji su sveprisutni u pričama te razlučiti mogu li se *Poštovani kukci* doista i svrstati u korpus gotičke književnosti.

---

¹⁸ Vladanović, M. Maša Kolanović: *Poštovani kukci i druge jezive priče*. URL: <https://mvinfo.hr/clanak/masa-kolanovic-postovani-kukci-i-druge-jezive-price> (9.5.2022.)

¹⁹ Vladanović, M. Maša Kolanović: *Poštovani kukci i druge jezive priče*. URL: <https://mvinfo.hr/clanak/masa-kolanovic-postovani-kukci-i-druge-jezive-price> (9.5.2022.)

²⁰ Ott Franolić, M. *U svijetu pripovijetki Maše Kolanović mobitel je – bog!* URL: <http://ideje.hr/u-svijetu-pripovijetki-mase-kolanovic-mobitel-je-bog/> (9.5.2022.)

3.1. Topos doma

Kako smo već spominjali u jednom od prethodnih poglavlja, Sigmund Freud proučavao je pojam jeze u književnosti. Pojam jezovitoga (na njemačkom *unheimlich*) prvi put nalazimo u naslovu njegova eseja *Das Unheimlich* (1919). S obzirom na to da se u riječi *unheimlich* krije značenje riječi dom (*Heim*), možemo zaključiti kako se aludira na ideju uklete kuće. To je zapravo mjesto koje bi trebalo biti poznato, toplo i posve sigurno, a ono prerasta u potpuno suprotno – nepoznato i strašno.²¹ Radnja većine priča zbirke *Poštovani kukci i druge jezive priče* smještena je u unutrašnji prostor, odnosno dom u kojemu nikada ne vlada sklad i zadovoljstvo, nego je ono mjesto gdje se likovi susreću sa svojim slabostima, strahovima i problemima. Poimanje prostora u književnosti može se čitati na različite načine. Kao i u počecima gotičkog žanra, prostor i mjesto imaju vrlo važnu ulogu u stvaranju ugođaja i atmosfere. Likovi i događaji smješteni su na prepoznatljiva, ali ne do kraja definirana mjesta (poput kuća, gradova i sl.). Takve su lokacije istovremeno prepoznatljive, ali i nedorečene te ostavljaju prostora za kreiranje gotičkog ugođaja.²² Na primjeru nekoliko odabranih priča prikazat će se sfera doma kao mjesto "radnje", mjesto koje se metamorfozira iz mjesta ugođe u prostor mračnoga, neskvakidašnjega i tjeskobnoga.

U priči *Poštovani kukci* Maša Kolanović otvara bolno pitanje nevjere u braku što na kraju rezultira nefunkcionalnim razvodom supružnika te mukotrpnim samohranim majčinstvom. Kao i u svakoj od priča i u ovoj se spominju žohari i to na samom početku: „*Pomisao da je veliki crni žohar sada s njima u sobi bila je neizdrživa. Morala je pod hitno otići iz stana.*”²³ Veliki crni žohar ovdje nam odmah naglašava crnilo same radnje, turobno ozračje i stan (dom) iz kojega je bolje što prije otići. Od kako je saznala za muževu prevaru, stan u kojem sada živi, a u kojem je nekada sretno živjela s tim (bivšim) mužem, postaje joj mjesto očaja, tuge i bijesa. Cijeli stan bio je leglo žohara koji bi noću izlazili iz svojih rupa i plazili po podu ili stropu. Nekada mjesto obiteljske sreće i zajedništva, sada je postalo truljava nekretnina za koju je samostalno plaćala kredit: „*Marko joj*

---

²¹ Blažević, Magdalena (2015). Gotički motivi u pripovijetkama Rikarda Fliedera Jorgovanića. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 19 (2), str. 91-101. Preuzeto s: https://hrcaak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=226448

²² Lukić, Marko (2014). *U sjeni američkog sna*. Naklada Jesenski i Turk: Zagreb

²³ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 87.

je velikodušno prepustio Lea i kredit za stan i u tren oka se preselio u komforan stan u centru grada, svojoj gnjidi, kako ju je zvala u danima bijesa."²⁴

U priči *Škrinja* autorica nam otkriva novu tematiku – prisjećanje na pokojnicu pomalo ritualnim otvaranjem škrinje s njezinim stvarima. I ovaj se važan događaj za pripovjedačicu, kći pokojnice, odvija u okrilju obiteljskog doma. Preranom smrću njezine majke riječ dom za nju gubi pravi smisao. Njezina baka već deset godina u škrinji čuva stvari svoje preminule kćeri ne bi li tako sačuvala sjećanja i uspomene, a sada je došao trenutak da ju pokaže i svojoj unuci: „*Rekla mi je kako je došlo vrijeme da napokon vidim maminu škrinju. Tako je zvala veliku drvenu kutiju u kojoj je čuvala neke mamine stvari.*”²⁵ Samim izborom riječi *škrinja*, postiže se osjećaj jeze jer nas *škrinja* odmah asocira na pogrebnu škrinju, a ne na neku drvenu kutiju u kojoj bi netko čuvao uspomene na svoje preminule. Čuvanjem te škrinje kao vrlo važnih ostataka pokojnice postiže se atmosfera mističnosti te prostor kuće postaje prostor svetog hrama. Otvarajući škrinju i izvlačeći sve te odjevne predmete koji su pripadali njezinoj majci osjetila je čudan osjećaj nelagode i nesigurnosti, u njezin dom kao je došao dašak prošlosti i majčina prisustva: „*Kao da je i mama bila tu s nama, umnožena u stotinu kombinacija; neke od stvari još su nosile konture njezinih minijturnih grudi i bokova, možda i nisu bile oprane nakon što ih je ona zadnji put nosila.*”²⁶ Lukić (2014) kaže kako kuća postaje središte prirodnih ili neprirodnih događanja koja je iskorištena za stvaranje neugode, paranoje i straha. O tome kako dom može postati mjesto skučenosti i depresivnog propadanja saznajemo u priči *Beskraj*. Za majku koja je prije nešto više od pola godine rodila Leu i Teu postporođajni život pretvoren je u iscrpljujuće beskrajne dane: „*Toliko je prošlo otkako sam rodila Leu i Teu, pomislila je dok je izlazila iz stana na rubu pameti, teturajući negdje u beskraj travnatih pustopoljina.*”²⁷ Rijetko je uopće izlazila iz stana jer je cijeli svoj život sada morala podrediti svojim djevojčicama – neprestano je dojila, dojila i dojila...u beskraj. Osjećala je prevelik umor, nezadovoljstvo, nedostatak sna, a maleni dnevni boravak bio je krcat vešom koji je tako stajao danima: „*Ležala bi i gledala u vječni prizor nataloženih stvari. Veš koji je trebalo oprati prekučer, ali se to nije dogodilo i vjerojatno neće još danima, ručnike, pamučne pidžame, razvučene trenirke, grudnjake za dojenje, Pavlovićeve masti, promotivnu Sudocrem-ambalažu,*

²⁴ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 88-89.

²⁵ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 47.

²⁶ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 54.

²⁷ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 117.

*pelene, u plastičnoj ambalaži s koje ju je gledala slika ogromne kožnate bebe."*²⁸ Polako je gubila kontakt s vanjskim svijetom, prijateljice su ju sve rjeđe zvale, a vrijeme kao da je stalo. Jednoga dana odluči prekinuti tu agoniju i vlastiti horor koji proživljava zatvorena u četiri zida te sebi priušti izlazak – u kvart: „*Odlučila je prekinuti beskraja jednog lipanjskog poslijepodneva kada se muž vratio s posla. Ostavila ih je sve zajedno s bocom Jane pune mlijeka i otišla iz stana. Gledala je kvart. Promatrala je svijet oko sebe kao da ga prvi put vidi.*"²⁹

U okrilju obiteljskog doma, u priči *Lutke iz Černobila*, počinju se događati vrlo čudne i neuobičajene stvari. Sve je počelo kada je djevojčica Silvija jedne večeri na TV-u vidjela dječju bolnicu i u njoj lutke koje su nekada pripadale djeci, a sada su pokidane, strašne i jezive: „*Ona je krajičkom oka uhvatila prizor neke dječje bolnice, ili čega već, sa zahrđalim dječjim krevetima i vidjela kako tamo leže istrunule, zelenkaste černobilske lutke. Govorila je da želi baš te lutke.*"³⁰ Od tada se Silvija počinje zabrinjavajuće ponašati, postaje agresivna, vrišti i sve što želi su baš takve lutke. Njihov dom za njih je postao nesigurno mjesto, preispitivali su svoje odgojne metode i plašili se samovolje malene Silvije: „*Sada sam se počela pitati što će se dogoditi s nama. Što će biti s nama, hoćemo li preživjeti kao roditelji, kao muž i žena, ili ćemo jednostavno nestati, otopiti se kao svijeće pred vlastitim djetetom evo baš tu u našoj neotplaćenju dnevnoj sobi.*"³¹ Cijeli ovaj jezivi kontekst o Černobilu zapravo samo pojačava taj užas i posljedice koje može donijeti neodgovorno i popustljivo roditeljstvo, a roditelji na kraju postaju žrtve svojih razmaženih mezimaca.

---

²⁸ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 127.

²⁹ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 131.

³⁰ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 135.

³¹ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 141.

3.2. Jeza i gotički strah

Strah i jeza dva su neodvojiva i neizostavna osjećaja kada govorimo o pričama iz zbirke *Poštovani kukci*. U svakoj je priči taj strah utkan u svakodnevne živote likova koji u pojedinim trenucima preuzima kontrolu nad njima samima i baca ih u očaj te poput kukaca grčevito mašu nožicama u borbi za boljim životom. Strah od smrti, duhova, samoće, žohara, birokracije, globalizacije, budućnosti i majčinstva samo su neki od strahova koji su prisutni u pričama. U psihologiji se strah definira kao „*neugodno čuvstvo manjega ili većega intenziteta, izazvano stvarnom ili pretpostavljenom opasnošću*“.³² Strah koji osoba osjeća prema nekom subjektu može biti racionalan ili iracionalan. Jeffrie G. Murphy u svom članku „*Rationality and the Fear of Death*” predstavlja četiri uvjeta racionalnog straha. Za osobu (P) racionalno je da se boji nekih događaja i stvari (S) ako:

1. P razborito vjeruje da je S prisutan
2. P razborito vjeruje da S-a neće biti lako mimoići i da loše utječe na nju (osobu P)
3. Strah od neke situacije (S) može biti instrumentalan, odnosno može potaknuti P na pothvat koji će spriječiti kontakt sa S
4. Strah od S-a je koristan jer se tako ispunjavaju P-ove druge važne želje.³³

Na primjeru priče *Poštovani kukci* strah se može promatrati i kao racionalan, ali i kao iracionalan. Naime, priča *Poštovani kukci* uglavnom je zaokupljena temom najezde žohara koji nemilice zauzimaju prostor stana samohrane majke, a njihova prisutnost ju iz dana u dan sve više opsjeda i izbezumljuje. Promotrimo li prvi uvjet, možemo reći kako se pripovjedačica doista susreće sa subjektom svojega straha (žoharima), ali da ih ponekad i ne vidi, ali vjeruje da su tu i počinje ih čak i fizički osjećati: „*Osjećala je njihove tanke nožice na vratu, tjemenu, stopalima i bedrima, dodirivala bi njihove utvare u cipelama i vidjela ih u svakoj manjoj crno-smečkastoj fleki.*”³⁴ Kada objekt njezina straha nije prisutan, možemo zaključiti kako se radi o iracionalnom strahu koji vodi do jeze i paranoje: „*Iako, negdje duboko ju je hvatala jeza od pomisli na njihove brze sjene, inteligentne kalkulacije bijega i ponajviše na sposobnost uspinjanja vertikalama što se nerijetko zaboravlja kada se govori o žoharima. Noćna mora bila joj je pomisao da će joj za vrijeme sna pasti sa stropa žohar ravno na lice i uvući joj se u tijelo kroz otvor nosnica.*”³⁵

---

³² *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 8. 6. 2022. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5830>

Egzistencijalni strah podrazumijeva stanje u kojemu se osoba osjeća vrlo nesigurno iako nema objektivnih razloga i izvora za to. Osjeća se *bačenom u svijet* bez čvrste točke u životu. Kao kulminacija takvog straha javljaju se separacijski strah i strah od smrti koji se mogu promatrati kao imanentni životu i transcendentni u odnosu na život.³⁶ U priči *Živi zakopani* javlja se strah od smrti, odnosno egzistencijalni strah. Pokojnica se bojala smrti, a taj je strah onda prerastao u strah od činjenice da bude živa zakopana: „*Više od smrti bojala se da bude živa zakopana i taj ju je strah počeo opsjedati posljednjih godinu dana otkad je postala nepokretna.*”³⁷

U poglavlju *Teorijske odrednice gotičkog žanra* spomenuli smo kako je groteska jedno od glavna tri obilježja gotičkog žanra te kako pridonosi osjećaju jeze. Autorica se u nekoliko priča poigrava grotesknim opisima situacija koji eskaliraju od komičnog ka užasnom. Prema definiciji Milivoja Solara groteska je naziv za izobličeno prikazivanje stvarnosti, a izaziva dojam ozbiljnoga (zastašujućeg) i komičnoga istovremeno.³⁸ Primjerice, priča *Beskraj* jedna je (po mojemu mišljenju) od najkomičnijih, a ujedno i najtragičnijih pripovijesti. Kroz vrlo odmjerenu dozu humora i komike ispričana je saga o postporođajnoj depresiji i svemu onome kroz što prolaze žene nakon poroda. Groteska se ostvaruje od humorističnog opisivanja procesa dojenja: „*Sise su pucale od odličnog poslovanja. Poželjela je takav prosperitet vlastitog zemlji. Izgledalo je to sve kao da će dojenje trajati u beskraj*” do užasnog i naturalističkog opisa porođaja: „*O tome kako dva paketa VIR-ovih pamučnih uložaka s mrežicom nisu dovoljna da upiju krvavu bujicu koja istječe iz žene prva dvadeset i četiri sata nakon poroda kad joj je pola genitalija zajedno s debelim crijevom ispušćeno prema van u velikoj oteklini (...)*”³⁹ Usko povezan s groteskom je i pojam crnog humora koji povezuje i isprepliće elemente komike s tragičnom slikom svijeta.⁴⁰ U priči *Crnilo* novinarska ekipa dolazi na najudaljeniji hrvatski otok kako bi napisala idiličan članak o maloj obitelji koja tu živi. Na kraju se ispostavlja kako je situacija sve samo ne idilična – muž nasilnik, a žena žrtva obiteljskog nasilja. Tu krajnje bolnu i društveno poražavajuću situaciju jedan od likova komentira

---

³³ Murphy, J. G. (1993). *Rationality and the Fear of Death*, str. 49, u J. M. Fischer (ur.), *The Metaphysics of Death*. Stanford University Press: Stanford. citirano u: Bionidć, Marin (2013). Racionalan strah i strah od smrti. *Prolegomena : Časopis za filozofiju*, 12 (2), str. 227-284.

³⁴ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 87.

³⁵ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 88.

³⁶ Bamburać, Jovan, Budanko, Zdenka i Jukić, Vlado (1989). Strah – psihijatrijska perspektiva. *Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 44 (3-4), str. 250-265.

³⁷ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 9.

³⁸ Solar, Milivoj (2012). *Teorija književnosti; Rječnik književnoga nazivlja*. Službeni glasnik: Beograd.

³⁹ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 118.

⁴⁰ Solar, Milivoj (2012). *Teorija književnosti; Rječnik književnoga nazivlja*. Službeni glasnik: Beograd.

u tonu ironije i sarkazma poentirajući crnim humorom: „Sve za ljubav što triba je žena, čovik i more na najudaljenijem hrvatskom otoku. Čovjek je šutio. Svaki je čovjek otok. I trebalo bi o tome pisati. Mogao bih se možda drznuti i podmetnuti bombu uredniku, Gadnome i cijeloj redakciji. Pa nek narod prve kolovoške nedjelje nakon Vele Gospe malo izgori i pocrni.”⁴¹

Osjećajem jeze i straha ispunjena je priča *Škrinja* u kojoj se provlači tema duhova i onostranog. U jednom od prethodnih poglavlja govorili smo o toj priči u kontekstu toposa doma koji postaje jezivo mjesto, a ovdje ćemo izdvojiti psihološko stanje lika. Pripovjedačica osjeća golemi strah od prisutnosti duhova, ne može više racionalno razmišljati i stvara iskrivljenju percepciju zbilje: „Počela sam vikati da je nestalo struje, da se mamine haljine miču, da je upravo projurio žohar, ali samo sam čula njezino duboko disanje kroz širom otvorena usta. Osjećala sam golemi strah i ledene trnce u leđima.”⁴² Strah i anksioznost u priči *U slučaju doživljenja* povezani su s nezaposlenošću i brigom za vlastitu budućnost. Glavni lik bori se sam sa sobom i negativnim mislima te strahuje što mu donosi sutra: „Otkada ne radim, nervoza mi pili živce svaku sekundu u kojoj izgaram nekako uzalud. Budem malo bijesan pa malo ogorčen pa me goni neki strah. Uvijek sam u nekom manjku.”⁴³ Uz problem nezaposlenosti, glavni lik suočava se i s bankarskom "prevarom" u *Zagrebačkoj banci*. Naizgled sasvim obično sklapanje životnog osiguranje *All my life* pretvorilo se u agoniju kojoj nije bilo kraja: „Počelo me stiskati u prsima i poželio sam izaći van iz te poslovnice. Nisu li me ovdje htjeli možda namamiti kao one bolesnike od HIV-a s čijim su životnim osiguranjima mešetarili?”⁴⁴ Ovom je pričom autorica otvorila i pitanje straha od globalizacije i podređenosti maloga čovjeka velikim korporacijama, medijima i globalistima. „Bolje od topova i tenkova to rade banke, kapital, trgovački lanci, internet, televizija, mediji, masovna kultura, kojima globalisti stanovništvo i čovjeka dovode u potpunu ovisnost.”⁴⁵ Sličan primjer nalazimo u priči *Revolucija* kada umirovljenik Miljenko prvi puta u životu kupi pametni telefon te potpiše ugovor koji ga vezuje za dvogodišnju pretplatu. Njegova kći Lidija mislila je kako će novi *Samsung* unijeti malo radosti u njegov život jer otkako mu je supruga umrla živio je u praznini: „Nekoliko dana trajalo je to osnovno upoznavanje tate i mobitela dok je tata još donekle

---

⁴¹ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 157.

⁴² Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 62.

⁴³ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 185-186.

⁴⁴ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 201.

⁴⁵ Jurčević, Marijan (2008). Strah od globalizacije?. *Riječki teološki časopis*. 31 (1), str. 17-30.

*imao kontrolu nad mobitelom i vlastitim životom.*⁴⁶ Ubrzo je novi mobitel postao veliki neprijatelj, a sklapanje ugovora korak u propast. Glas operatera javljao mu je kako je napravio preveliku potrošnju interneta u *roamingu* i time nabio račun od 2504 kune. „*Kleo se da nikada u svom životu nije uključio internet na androidu, kleo se pred Lidijom dok mu je u ruci drhtao uokviren crni svemir prošaran sazviježdem aplikacija.*“⁴⁷

3.3. Prisutnost fantastičnoga

Kako bi neki tekst bio svrstan u okrilje fantastike, radnja i događaji moraju se odvijati po zakonima koji nisu bliski i prirodni. Protagonist koji se nađe u takvim okolnostima mora se odlučiti i povjerovati u jedno od dva moguća ishoda, odnosno rješenja: ili je to što se odvija plod njegove mašte, privid i zabluda ili se to doista tako zbilo pa prema tome ovim svijetom upravljaju zakoni koji nama nisu poznati. Fantastično znači neizvjesno, odnosno ono zauzima neko određeno vrijeme trajanja u kojemu se ne zna pravi odgovor - subjekt se koleba. U trenutku kada odaberemo jedan ili drugi odgovor napuštamo fantastično i približavamo se žanru čudnoga ili čudesnoga.⁴⁸ Tri su osnovna uvjeta koji tekst treba zadovoljiti kako bi ga mogli svrstati u korpus fantastičnog žanra. Prvo, tekst treba kod čitatelja pobuditi dvojbu između prirodnog i natprirodnog objašnjenja događanja. Todorov smatra kako neki tekst pripada fantastici u užem smislu riječi samo dok se *koleba* između prirodnog i natprirodnog objašnjenja. Tako je kolebanje ili epistemiološka neizvjesnost prema njemu temeljno načelo fantastike. Drugo, dvojbu koju ima čitatelj može osjetiti i neki od likova pa se na taj način čitatelj može poistovjetiti s likom.⁴⁹ „*Najpre, lik nije sasvim siguran kako treba protumačiti činjenice: ponekad on veruje u svoje ludilo, ali nikada u njega nije siguran.*“⁵⁰ Naposljetku važno je da čitatelj stvori neki stav prema tekstu, odnosno ne smije ga alegorijski ili lirski tumačiti jer alegorija i lirski iskaz isključuju fantastiku.⁵¹ Naposljetku, lik i čitatelj ipak se odlučuju za prvu ili drugu soluciju i tako napuštaju fantastično. Prema tome

---

⁴⁶ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 27.

⁴⁷ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 31.

⁴⁸ Todorov, Cvetan (1987). *Uvod u fantastičnu književnost*. Pečat: Zagreb.

⁴⁹ Peruško, Tatjana (2017). *O Fantastici i fantastičnom: izbor teorijskih rasprava o fantastičnoj književnosti*. Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb.

⁵⁰ Todorov, Cvetan (1987). *Uvod u fantastičnu književnost*. Pečat: Zagreb. Str. 42.

⁵¹ Peruško, Tatjana (2017). *O Fantastici i fantastičnom: izbor teorijskih rasprava o fantastičnoj književnosti*. Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb.

fantastično vrlo lako može nestati pa se može reći kako se fantastično smješta na granici između dva žanra; čudnog i čudesnog. Takav zaključak mogu potvrditi mnogi gotički romani. Unutar gotičkog romana možemo razlučiti dvije struje: struju objašnjenog natprirodnog (žanr čudnoga) i struju prihvaćenog natprirodnog (žanr čudesnoga).⁵²

Drugi pogled na značenje fantastičnog zasniva se na perspektivi realnog čitatelja. Zagovaratelj takve tendencije je H. P. Lovecraft koji smatra da se kriterij fantastičnog ne nalazi u djelu, nego u pojedinačnom iskustvu svakog čitatelja, a to iskustvo mora biti strah.

„Najvažnija je atmosfera, jer konačni kriterij [fantastičnog] nije struktura zapleta, nego stvaranje specifičnog dojma. [...] Stoga fantastičnu priču ne trebamo toliko prosuđivati po autorovim intencijama i mehanizmima zapleta koliko po emotivnom naboju koji izaziva. [...] Sasvim jednostavno, priča je fantastična ako čitatelj duboko u sebi osjeća strepnju i stravu, prisutnost neuobičajenih svjetova i sila.“⁵³

Razni su autori nudili niz tema koje ulaze u prostor fantastičnog. Primjerice, Roger Caillois navodi sljedeće: ugovor s đavlom, nespokojna duša koja luta i traži spokoj, avet osuđena na bezglavo i dokono lutanje, otjelovljenje smrti koja se prikazuje živima, vampiri, kip, lutka, oklop ili automat koji iznenada oživljava, žena duh iz onostranog svijeta, ispreplitanje jave i sna itd.⁵⁴

Kao i kod gotičkog žanra, i u fantastičnoj književnosti važan je segment pobuđivanje straha. Čak i posve površan pregled tematskih cjelina fantastične književnosti govori nam da strah kao duboka emocija prevladava tim žanrom. Branimir Donat, slično kao i Todorov, kategoriji straha daje temeljnu funkciju u stvaranju začudnoga u fantastičnoj književnosti. On u svojoj bibliografskoj studiji, koja prethodi poznatoj *Antologiji hrvatske fantastične proze i slikarstva* iz 1975. godine, međuovisnost fantastičnih motiva i osjećaj straha shvaća kao dobar spoj za prevladavanje temeljnih ljudskih strahova. Osjećaj straha prema tome pripada svim sudionicima interpretacijskog trokuta podjednako – književnom tekstu, čitatelju i autoru.⁵⁵

---

⁵² Todorov, Cvetan (1987). *Uvod u fantastičnu književnost*. Pečat: Zagreb

⁵³ Lovecraft, H. P. (1990). *Slučaj Čarlsa Dekstera Vorda: Natprirodna strava u književnosti*. BIGZ: Beograd. Str. 146 citirano u Peruško, Tatjana (2017). *O Fantastici i fantastičnom: izbor teorijskih rasprava o fantastičnoj književnosti*. Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb. Str. 42.

⁵⁴ Todorov, Cvetan (1987). *Uvod u fantastičnu književnost*. Pečat: Zagreb.

⁵⁵ Brozović, Domagoj (2019). Motiv straha i njegovi mehanizmi u hrvatskoj fantastičnoj noveli 19. stoljeća. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 56 (1), str. 101-116. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/221884>

Kako bismo navedene teorijske postavke fantastične književnosti potkrijepili i primjerom analizirat ćemo prvu po redu priču iz zbirke *Živi zakopani*. Strah od prijevremenog pokopa ima dugu povijesnu, ali i literarnu tradiciju, a tijekom 19. stoljeća postao je glavna društvena fobija. U tom je vremenskom periodu raširena tatófobija (od grčkog *taphos*, grob), odnosno iracionalni strah od prerane sahrane ili strah pojedinca da će biti živ zakopan. Iako suvremena istraživanja dokazuju kako je takav strah bio neutemeljen, mnogi su ga pred smrt intenzivno osjećali. Strah je bio toliko prisutan kod sve većeg broja ljudi da je u nekim oporukama stajao naputak i molba da im se odsiječe glava prije polaganja tijela u lijes ili želja za balzamiranjem.⁵⁶

Već sam naslov zvuči vrlo jezovito, zagonetno, čudno i nevjerovatno. Pripovjedačica dolazi iz Zagreba u Dubrovnik na sahranu svoje tete koja je imala nešto drugačiju posljednju želju: „*Posljednja tetina želja bila je ta da je dan nakon ukopa nazovemo tri puta na mobitel koji će biti pokopan zajedno s njom.*”⁵⁷ Kako smo i naveli u ovome poglavlju, karakteristika fantastičnog žanra jest dvojba, sumnja i kolebanje. Prvi uvjet fantastičnog je taj da se kod čitatelja pobudi dvojba između prirodnog i natprirodnog objašnjenja događanja. Ovaj je uvjet svakako zadovoljen jer iako možda čvrsto vjerujemo kako je nemoguće biti živ zakopan u 21. stoljeću, pripovjedačica govori kako je navdono prije stotinjak godina tetina daljnja rođakinja bila živa zakopana na Boninovu, a da je jedan njihov rođak o tom događaju napisao i feljton u *Vjesniku*. Ipak, do izražaja više dolazi kolebanje samoga lika, čime se zadovoljava i drugi uvjet fantastičnog žanra. Pripovjedačica u početku cijelu situaciju smatra ludošću kao i njezin brat koji čvrsto vjeruje da je njihov zadatak sulud. Iako je vjerovala da je to što rade ludost, ona ipak pokazuje sumnju i ostavlja prostora za nemoguće, razmišlja o tome i pokušava barem malo opravdati tetu: „*Uostalom, ako je kojim nevjerovatnim slučajem ipak živa zakopana, nebi se ni mogla tako lako javiti na mobitel, ne bi imala dovoljno manevarskog prostora u lijesu, možda bi samo vikala, grebala ili kuckala da je čujemo (...).*”⁵⁸ Odmah za tim slijedi i novo kolebanje: „*Ali što ako zaista postoji i najmanja šansa da je stvarno ostala živa zakopana kao njezina rodica iz 19. stoljeća pored koje sada leži.*”⁵⁹ Odlazi na groblje i poziva tetu prvi put, uspostavlja poziv te iz zemlje tiho začuje zvuk mobitela: „*Melodija*

---

⁵⁶ Priante, Monica (2019). *Strah od dvostruke smrti: prividna smrt u javnim raspravama 19. stoljeća*. Leykam International i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb.

⁵⁷ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str 9.

⁵⁸ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 15

⁵⁹ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str 15.

se odvrtnjela nekoliko puta i zamrla. Pretplatnik se ne javlja."⁶⁰ Činjenica da je pustila da mobitel odzvoni nekoliko puta govori nam kako se htjela u potpunosti uvjeriti da teta nije živa i tako bar na kratko umiriti svoje misli. Tetu je trebalo nazvati još dva puta, što znači da i lik i čitatelj i dalje ostaju u nedoumici iščekujući drugi poziv. Ponovno odlazi na groblje i uspostavlja poziv, a na zaslonu ekrana stoji: *pretplatnik je zauzet*. Tada ju polako obuzima panika i u čudu gleda u mobitel nije li slučajno nazvala nekog drugog. Ubrzo ju zove brat i shvaćaju da su ju nazvali u isto vrijeme. U ovom slučaju možemo prepoznati kako fantastično prelazi u žanr čudnoga. Kada smo pomislili kako se upravo dogodilo nešto natprirodno, odnosno da teta koja je maloprije pokopana koristi mobitel, to natprirodno se sasvim logično objašnjava, a likovi ostaju u čudu: „*Pogledavam na mobitel u čudu. Nisam li možda zabunom nazvala nekog drugog. Ne, zvala sam tetu. Ubrzo me zove brat. I on je sav u čudu što je teti zauzeto.*“⁶¹ Nakon drugog poziva odlazi s groblja i spušta se u grad koji vrvi stranim turistima, promotivnim reklamama, štandovima i luksuznim kruzima. Shvaća kako je malo toga ostalo od Dubrovnika kakav je nekada bio, domaći ljudi polako umiru, a grad preplavljaju čete ljudi koji pridonose rastu njegove ekonomije. Teta je uvijek govorila kako njezin *grod* polako propada, a sada to i ona počinje shvaćati i histerično kreće po treći put na groblje jer *možda* je teta još uvijek živa. Upotreba modalnih riječi pojačava njezino kolebanje i unutarnje lomljenje između dvije istine: „*Gledam oko sebe i shvaćam koliko je bila u pravu. Možda još uvijek jest. Možda i jest živa zakopana na Boninovu. Moram se požuriti.*“⁶² Trčeci dolazi na groblje i u panici poziva tetu po treći put kada vrlo glasno začuje melodiju zvonjave. U panici i čudu okreće se oko sebe te ubrzo začuje ženski glas koji javljanjem na mobitel prekida melodiju: „*Alo. Ma evo me na grobju, došla sam Kati donijet malo cvijeća kako jučer nisam stigla na pogreb. Borami sam ostala živa zakopana od svijeta na Pilama.*“⁶³ I ovdje to natprirodno biva objašnjeno pa cijela situacija dobiva oznaku čudnoga.

Možemo se složiti kako je napetost, neizvjesnost i iščekivanje raspleta prisutno do samog kraja, do zadnje rečenice. Veliku ulogu u održavanju te pomalo dramske napetosti imao je mobitel. On je ovdje funkcionirao kao treći lik, nešto poput telefona u Begovićevoj drami *Bez trećega*. Telefon u ulozi kompozicijskog dvodimenzionalnog pomagala aktivira Barićevu napetost i razgara njegove ranjave sumnje. Čak i onda kada se primiri njegov bijes i potreba za novim optužbama preljuba, zazvonit će telefon

---

⁶⁰ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 17.

⁶¹ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 21.

⁶² Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 23.

⁶³ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 24.

i Barića će stići nova navala bijesa.⁶⁴ Telefon, odnosno mobitel *lik* je koji nam treba dati odgovore na naše sumnje, odnosno objasniti natprirodno ili to isto potvrditi. Naposljetku, važno je da čitatelj stvori neki stav prema tekstu, odnosno ne smije ga alegorijski ili lirski tumačiti jer alegorija i lirski iskaz isključuju fantastiku. Treći uvjet također mora biti zadovoljen, no on mora biti individualan.

4. Odnos gotičke književnosti, kulture i društva

Gotički žanr u britanskoj tradiciji poseže za anksioznošću, strahom, ali i devijantnim ponašanjem s ciljem da izmijeni i obnovi društvene temelje. Prema tome u gotičkom žanru dolazi do spajanja društvenog i fizičkog užasa čime se postiže sveobuhvatna vjerodostojna kritika društva. Razvitak žanra u američkom kontekstu zadržava kritiku društva, ali za razliku od europske gotike poprima dublji i intimniji oblik. Taj se intimniji pristup postiže tako što se zanemaruje povijest, a interes se prebacuje na pojedinca. Kada je fokus prebačen na pojedinca i kada je on zajedno sa svojom osobnom poviješću u centru naracije, autori ostvaruju bliži kontakt s užasima koje taj pojedinac prolazi.⁶⁵ Tomislav Pletenac o Balkanu govori u kontekstu vampirske metafore, odnosno uspoređuje ga s vampirom zbog njegove povremeno romantične i sablažnjive percepcije. Subjekti na Balkanu umjesto jednog imaju dvostruko čudovište – modernizam i tradiciju koja se može predočiti kao vampir s obzirom na to da gotovo nikada ne umire. Razapeti između toga, balkanska društva ostaju u prostoru neodlučnosti, bilo da se radi o potpunom preuzimanju zapadnih modela ili se inzistira na zajedništvu i tradiciji. Obje strane su poput vampira s kojima se ta društva nisu u stanju suočiti.⁶⁶ Razapetost između prošlosti i tradicije i novih zapadnih trendova dovodi likove iz priče *Kukci su gotovo kao ljudi* u međuprostor u kojemu lebde bez čvrstog oslonca i počinju gubiti tlo pod nogama:

„ Gledala sam te slike, piljila u te stanove u kojima nema ničeg starijeg od 2016., u kojima nema kompleta debelih kožnatih enciklopedija, nema goblena, nema žohara, nema čipkanih

---

⁶⁴ Jeličić, Živko (1982). Sjaj i bijeda Begovićeve drame Bez trećega. *Dani Hvarskog kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, 9 (1). Str. 168-176

⁶⁵ Lukić, Marko (2014). *U sjeni američkog sna*. Naklada Jesenski i Turk: Zagreb.

⁶⁶ Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb.

Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb. Str. 56.

tabletića ni križeva, nema crvenih enciklopedija, nema Tita, nema Tuđmana. Kako li sam samo htjela pobjeći u taj prozračni Ikea svijet."⁶⁷

Važan ključ gotičkog stvaralaštva leži u njegovoj polivalentnoj prirodi koja obuhvaća većinu glavnih problema nekog društva. Allan Lloyd-Smith navodi kako razvitak gotičkog žanra karakteriziraju četiri teme: život u rubnim područjima civilizacije, puritansko naslijeđe, pitanje rase i politički utopizam.⁶⁸ Navedene tematske cjeline u svojoj je zbirci obradila i Maša Kolanović stvarajući mračni kolaž društva u kojem živimo.

4.1. Život u rubnim područjima civilizacije

Iz zbirke priča *Poštovani kukci* možemo zaključiti kako je mjesto radnje područje Republike Hrvatske (Zagreb, Dubrovnik, Zadar) odnosno područje Balkana. „*Balkan, stvaran ili imaginaran, konstruisan ili sveden na region jugoistočne Evrope, na nivou samoidentifikacije nije tek osvojeno poluostrvo koje se našlo pod administrativnim i kulturnim delovanjem stigmatizovanog Osmanskog carstva, već simbolički graničar na rubu „evropske civilizacije*“.⁶⁹

„*Prije svega, dakle, javlja se koncept granice koja dijeli naseljena područja, odnosno civilizacijska utočišta, od ogromnog, nepoznatog prostranstva koje istodobno predstavlja obećanje i prijetnju, mogućnost dobitka i vrlo realnu opasnost od Indijanaca (američkih domorodaca).*”⁷⁰ Iz navedenoga citata možemo vidjeti kako se gotički žanr voli igrati kontrastima i dovođenjem dvaju oprečnih domena u dodir. Sudarom tih dvaju svjetova izaziva se dubinska unutrašnja potresenost pojedinca i strah od nekoga ili nečega što se ne uklapa u njihovu svakodnevicu. Upravo o takvom jednom sudaru dvaju svjetova saznajemo iz priče *Bolji život*. Ovako nas Maša Kolanović uvodi u tekst: „*Rijeke ljudi slijevaju se s istoka prema ovoj strani svijeta još od ranog ljeta kada*

---

⁶⁷ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 174.

⁶⁸ Lukić, Marko (2014). *U sjeni američkog sna*. Naklada Jesenski i Turk: Zagreb

⁶⁹ Lazarević Radak, Sanja (2019). *Crna smrt: monstrum sa granice*. Str. 57. u: Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb

⁷⁰ Lukić, Marko (2014). *U sjeni američkog sna*. Naklada Jesenski i Turk: Zagreb. Str. 21.

je dan bio dug i svjetlost dokasno bdjela nad kupolama gradova Europe.''⁷¹ Mjesto radnje nije točno navedeno, tek označeno gradom u koji svakim danom u sve većom broju pristižu izbjeglice sa svih strana Bliskog istoka, Afrike i Azije. Ipak, po nekim se lokacijama da naslutiti kako je riječ o Zagrebu, gradu koji uz ostale hrvatske gradove organizira skupine volontera koji pomažu svim tim ljudima koji pristižu. Za izbjeglice koje dolaze u Zagreb u potrazi za boljim životom osigurano je prihvatilište u hotelu Porin: „Hotel Porin. Mjesto na rubu grada, tik uz ranžirni kolodvor. Na vidiku brijeg Jakuševca iz čijeg smjera dolazi slatkasti brijeg smeća.''⁷² Sama lokacija hotela govori kako postoji jasna namjera da se izbjeglice separira i izolira od ostatka domaćeg stanovništva, od urbanog i središnjeg dijela grada. Ljudi u hotelu žive teške živote, životni uvjeti su loši, nedostaje hrane i odjeće, a osude i predrasude koje građani Zagreba iskazuju samo otežavaju njihovu adaptaciju u novoj sredini. Ljudi glasno i otvoreno negoduju što se za izbjeglice organiziraju prihvatni centri, a kao glavni razlog navode strah od tih ljudi: „Govori kako je ta zgrada ruglo i kako je opasno što su ti ljudi tamo, da ju je svaki put strah tam šetati pesa po noći, oni gledaju naše žene i drže se u skupinama.''⁷³ Prikazivanjem ovoga problema jasno se postiže glavni element gotičkog žanra – strah od nepoznatog, čudnoga i neuobičajenoga. „Tako primjerice strah pred (ne)poznatim pridošlicama s Istoka, čije su slike donedavno ispunjavale novinske naslovnice svjetskih i regionalnih medija, u mnogim zemljama nije zaustavljen empatičnim pozivima za upoznavanjem životnih priča i osobnih tragedija osoba koje su iz ratom opustošenih krajeva krenule izbjegličkim koridorom.''⁷⁴ Znakovi kulturološke drugosti, kao što su tijelo i odjeća, mjesto i porijeklo, jezik i govor, hrana i običaji, često su imali moć da "ljudsku vrstu" obilježe čudovišnom. Bahramov otac Muslim, majka Zahra, mlađi brat Mahdi i sestra Marjam u priči *Bolji život* ocrtni su kao pozitivni likovi, čak štoviše ruše predrasude koje ljudi iz Zagreba imaju o njima. Tu njihovu dobrodušnost i blagonaklonost otkriva nam volonterka iz čije je perspektive priča ispričana. U susretu s Bahramovom majkom zamjećuje različitosti među njima: „Izgedala je nešto starija od mene, samo je marama, uloga majke i široka odjeća čine još starijom.''⁷⁵ Koliko god ih ona smatra dobrim ljudima i želi im pomoći, ipak se ne snalazi u tom okruženju, hvata ju nelagoda te što brže želi napustiti njihovu prljavu i vlažnu hotelsku sobu: „Ubrzo nam ponestaje

---

⁷¹ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 69.

⁷² Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 73.

⁷³ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 85.

⁷⁴ Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstrorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb. Str. 2.

⁷⁵ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 76.

*tema. Hvata me neka nelagoda. Vani pljušti kiša. Kažem da moram hitno kući.*⁷⁶ Strah od nepoznatoga, u ovom slučaju nepoznatih ljudi, njihove kulture i načina života, dovodi do osjećaja straha i tjeskobe.

4.2. Puritansko naslijeđe

Puritanizam kao dio protestantizma potpuno odbacuje i likvidira magijske elemente, a magija je iskorijenjena u tolikoj mjeri da striktni puritanac sahranjuje zemne ostatke svojih bližnjih bez ikakvih formalnosti.⁷⁷ „*Istinski puritanac je čak odbacivao sve znakove religioznog obreda na grobu i svoje najbliže i najdraže je pokapao bez pjesme ili obreda kako se nikakvo praznovjerje, nikakva vjera u učinke magijskih i sakramentalnih sila na spasenje, ne bi potkrala.*“⁷⁸ Vjerovali su kako ne postoje nikakva magijska sredstva, niti nikakva sredstva uopće, koja bi mogla donijeti Božju milost onima kojima ih je Bog odlučio uskratiti. Sve što se odnosi na tijelo i tjelesno smatra se pokvareno i grešno, a Bog predstavlja apsolutnu transcendentalnost. Puritanizam njeguje potpuno negativno stajalište prema svim erotičnim i osjećajnim parametrima u kulturi i religiji jer ne vode ka spasenju te propagiraju romantičarske utopije i idolopoklonstvo. Isključiva vjera u Boga često upozorava na to da ne treba vjerovati u prijateljsku pomoć ljudi pa se čak javlja i nepovjerenje i prema svome najbližem prijatelju. Potiče se praksa da se nikomu ne vjeruje te da bi samo Bog trebao biti pouzdanik.⁷⁹ Puritanska etika podržavala je njegovanje međuljudskih odnosa sve dok isti nisu ugrožavali Boga jer je odnos prema Bogu ipak imao prvenstvo. Osim toga, za puritanca je bogatstvo značilo vidljivu potvrdu njegove vrline i pobožnosti.⁸⁰ „*Tipičan puritanac zarađivao je mnogo, trošio malo, i ponovno investirao svoj dohodak kao kapital u neki racionalan kapitalistički poduhvat, usled asketskog prisiljavanja na štednju.*“⁸¹ U priči naslovljenoj *Frižider* mogu se pronaći i prepoznati neke od navedenih značajki puritanizma. Naime, pripovjedačica nam opisuje

---

⁷⁶ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 78.

⁷⁷ Weber, Maks. *Konfučijanstvo i puritanizam* u Parsons, Talkot et al. (1969). *Teorije o društvu: osnovi savremene sociološke teorije*. Vuk Karadžić: Beograd.

⁷⁸ Weber, Max (2006). *Protestantska etika i duh kapitalizma: odnos između religije i ekonomskog i društvenog života u modernoj kulturi*. Misl: Zagreb. Str. 82.

⁷⁹ Weber, Max (2006). *Protestantska etika i duh kapitalizma: odnos između religije i ekonomskog i društvenog života u modernoj kulturi*. Misl: Zagreb.

⁸⁰ Weber, Maks. *Konfučijanstvo i puritanizam* u Parsons, Talkot et al. (1969). *Teorije o društvu: osnovi savremene sociološke teorije*. Vuk Karadžić: Beograd.

⁸¹ Weber, Maks. *Konfučijanstvo i puritanizam* u Parsons, Talkot et al. (1969). *Teorije o društvu: osnovi savremene sociološke teorije*. Vuk Karadžić: Beograd. Str. 1052.

na koji način provodi vruće ljetne dane u Zadru, u malenom stanu sa svojom bakom. Baka je okarakterizirana kao velika vjernica koja se pouzda jedino u Božju pomoć, a najbolji i jedini prijatelji su joj sveci: „Njezini najbolji prijatelji i sugovornici. Ivan Pavao Drugi, sveti Vlaho na čarobnom tepihu iznad Dubrovnika, sveti Ante koji vraća izgubljene stvari i sveti Leopold Mandić.”⁸² Kada bi došle s tržnice baka je sve kupljeno ponovno vagala jer nije vjerovala ljudima: „Kad smo došle kući, prvo je provjerila sve na kuhinjskoj vagi da vidi jel je itko privario. Mala kućna ekonomija.”⁸³ Kao uspomenu na pokojnog muža držala je njegovu malu sliku na zidu (puno manju od slike svetaca), a njegovu je mirovinu primala svaki mjesec. Imala je ona novaca, ali je naročito istaknuta njezina štedljivost: „Ako bi me kojim slučajem čula da idem u zahod, doviknula bi mi da ne trošim puno klozet-papira. Dva listića su dovoljna za veliku, a jedan za malu nuždu. Pola tablete za komarce.”⁸⁴ Također, ništa se nije bacalo i stan je bio krcat starim stvarima koje su bile prenamijenjene:

„Sve je u stanu bilo staro. Tepih, pokrivač, stol. Hrpa nakupljenih sitnica. Ništa se nije bacalo. Generalno su se dijelile na one koje su nečemu mogle poslužiti i one koje nisu imale ama baš nikakvu svrhu.”⁸⁵

Motivi hrane i pića prisutni su u priči *Frižider*. Čudovišnost proždrljivosti ima korijene u kršćanskom svjetonazoru te se temelji na opoziciji tjelesno/duhovno. „Demoniziranje „služenja tijelu”, odnosno materijalnom u vidu prekomjerne konzumacije hrane izravno je nasljedovanje srednjovjekovne kršćanske koncepcije osude svega tjelesnog i tipičnog ranonovovjekovnog poimanja nakaznosti, koja se uglavnom doživljavala kao bolest ili kao posljedica grijeha.”⁸⁶ Baka je svaki dan kuhala, a najdraže jelo bile su joj trlje uvaljane u brašno pržene na vrućem ulju. Kada bi se tako najele, obavezno je bilo popiti čašu domaćeg vina: „Blitva i krumpir u jednoj, pržene trlje u drugoj zdjelici, kruh i vino, Anđelovo. Čaša je dovoljna da te sklopi.”⁸⁷ Pripovjedačica omamljena domaćim vinom i nepodnošljivom sparinom, osjeća se kao da je ostarila u tom užeglom i tamnom stanu: „Uz zvuk hitne pomoći i intrige nesretno zaljubljenih doktora, ispijam svoju

---

⁸² Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 101.

⁸³ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 105.

⁸⁴ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 112.

⁸⁵ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 106.

⁸⁶ Gospić Županović, Ana: *Monstruoznost prejedanja i pijančevanja – motivka hrane i pića u Relkovićevoj i Došenovoj epici 18. stoljeća* u: Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstrorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb. Str 94.

⁸⁷ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 107.

četvrtu ili šestu čašu. Popit ću joj sve Anđelovo vino."⁸⁸ Ta neumjerenost u piću i duhovni osjećaj starosti dovode do iskrivljene slike njezina lika. Naime, kada ugleda svoj odraz u staklu vidi staricu, pomalo nakaznog izgleda što aludira na kršćansku osudu prekomjernog konzumiranja pića i služenja tijelu: „*Lice mi je obješeno o vrat u bezebroj nabora, kosa bijela kao snijeg, na vrhu tjemena sjaji mala rupa, a oči su mi duplje Solinjanke. Koža ispod ruku se objesila.*"⁸⁹

4.3. Pitanje rase i politički utopizam

Nakon raspada Jugoslavije u novonastalim se državama, Hrvatskoj i Srbiji, javlja prizivanje problematičnih povijesnih okolnosti te se stvara ozračje neprijateljstva i netrpeljivosti. Dolazi do dvosmjernosti retorike koja pridonosi mržnji između Hrvata i Srba – srpski nacionalisti sve Hrvate nazivaju ustašama, a hrvatski nacionalisti sve Srbe četnicima. „*Devedesetih je u Hrvatskoj „ustaški kič“ bio prisutan posvuda – od bedževa i majica do kasete s ustaškim koračnicama koje su se mogle kupiti na svakoj tržnici.*"⁹⁰ Iako su hrvatski gradovi do današnjih dana pokušali očistiti svoje ulice od spomenutih suvenira, diskurs koji upućuje i normalizira NDH ostavio je traga u javnosti. Primjerice, popularnost pjevača Marka Perkovića Thompsona čiji koncerti započinju ustaškim pozdravom „*Za dom spremni!*"⁹¹. O ustaškom nasljeđu koje je ostavilo traga po zagrebačkim ulicama piše autorica u priči *Bolji život*. Izbjeglicama iz Sirije koje pristižu u Zagreb u cilju je dobiti azil u Hrvatskoj i tako započeti novi život. Djeca počinju učiti pisati hrvatski kako bi se mogli sporazumjeti s volonterima. Bahramu i njegovoj sestri Marjam nije jasno zašto nekada slovo U pišemo kao U, a nekada kao U (ustaški znak):

„*Kažem da je to U jako opasno, very very dangerous. Inzistiraju na tome zašto je to opasno. Pokušala sam im objasniti svojom indijskom inačicom engleskog s nešto malo hrvatskog da se u ime tog U kill people poput njih i da ga uvijek treba turn into something else.*"

---

⁸⁸ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 111.

⁸⁹ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 111.

⁹⁰ Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstrorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb. Str. 175.

⁹¹ Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstrorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb.

Devedesetih su godina vrlo često *miješani brakovi* bili stigmatizirani. Naime pojam je to koji je pretpostavljao postojanje "čistih" veza i "čistog" porijekla što je propisivala i *Zakonska odredba o zaštiti arijevske krvi i časti hrvatskog naroda*. Prema toj odredbi miješani su brakovi stavljeni izvan zakona koji je glasio: „*Brak Židova i inih osoba, koje nisu arijskog porijekla s osobama arijskog porijekla, je zabranjen.*”⁹² U priči *Kukci su gotovo kao ljudi* provlači se tema miješanog braka kao negativna okolnost, jer biti Srbin u Hrvatskoj nažalost može sa sobom donijeti nepravdu i rasističku pozadinu. Nakon smrti svoga muža, pripovjedačica retrospektivno govori o pokojnom mužu i njihovom miješanom braku: „*Prvo, mirovina po kratkom postupku ranih devedesetih. Nije bio podoban. Još i Srbin. Ajde mali plus, žena Hrvatica. Iako bi bolje bilo obratno.*”⁹³

Jozo Kljaković, predavač na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti, u svojim memoarima *U suvremenom kaosu* (Buenos Aires, 1952) iz perspektive zrele dobi iznosi svoja sjećanja o važnim političkim, kulturnim i društvenim događanjima kojima je nazočio tijekom prve polovice 20. stoljeća. Govori kako suživot Hrvata i Srba u okviru zajedničke države nije moguć jer ta dva naroda pripadaju dvama različitim svjetovima, odnosno Srbi pripadaju Istoku, a Hrvati Zapadu. On ima vrlo negativnu predodžbu i sliku Balkana, predstavlja ga kao otklon od svega što je ljudsko i civilizirano. U kontekstu toga, Srbe smatra utjelovljenjem Balkana, a Beograd naziva "srcem Balkana". Govoreći o Srbiji i njezinim stanovnicima spominje brojne znakove kulturološke drugosti i to na način da se dobije slika primitivizma i zaostalosti.⁹⁴ „*U Kljakovićevim memoarima Srbi, poistovječeni s Balkanom, postaju radikalno, čudovišno Drugo koje prijete hrvatskoj uljudbi te je odvajaju od civiliziranog/europskog svijeta kojemu Hrvatska povijesno i kulturno pripada.*”⁹⁵

Balkanski se mentalitet često dovodi u vezu s glazbenim ukusom, modnim izričajem i prehrambenim navikama. Riječ je o praksama poput slušanja *cajki*, ali i glazbenim preferencijama koje se vežu uz jugoslavenske bendove.⁹⁶ U priči *Konzumiranje* opisuje se susret djevojke i

---

⁹² Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstrorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb. Str. 178.

⁹³ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 170.

⁹⁴ Sindičić Sabljo, Mirna: *Balkan u memoarima Joze Kljakovića* u: Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstrorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb.

⁹⁵ Sindičić Sabljo, Mirna: *Balkan u memoarima Joze Kljakovića* u: Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstrorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb. Str. 123.

⁹⁶ Oroz, Tomislav: *We're not in Kansas anymore? Čudovišnost socijalizma i postsocijalistički bijeg s Balkana* u: Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstrorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb.

mladića u trgovini *Konzum*. Mladiću su pripisane balkanske osobine kao što su primitivizam, nekultura i neciviliziranost, a ističe se i njegov glazbeni ukus: „*Tišinu u trgovini naglo je prekinula narodnjačka glazba koja je zvučala kao da je netko pušta preko mobitela. Čula je uskoro i pjevušenje*“.⁹⁷ Nekulturno i necivilizirano ponašanje mladić pokazuje očitim vulgarnim i neprimjerenim psovkama i komentarima:

„*Mladić je ispsovao bateriju i mobitel. Približavala se odjelu s kruhom. Mladić koji nije bio u njezinu vidokrugu svako malo bi nešto zavikao. Poslao u kurac ovo ili ono, jebao mater mlincima, kavi, tavama i nečemu čega nema. Naposljetku je spomenuo Todorica, da ga jebe u šupak lopovski.*“⁹⁸

5. Zaključak

Na koncu cjelokupnog predstavljanja gotičkog žanra i analize njegove pojavnosti u pričama dolazimo do spoznaje kako zbirka *Poštovani kukci* zaista pripada korpusu gotičke književnosti. Gotički žanr poslužio je kao oslonac za progovaranje o hrvatskoj suvremenosti i problemima na koje svakodnevno nailaze likovi te kako se s njima nose. Tri su se glavna pečata gotičkoga žanra odrazila u navedenoj zbirci – uzvišeni stil, jezovitost i groteska. Uzvišenost se odnosi na iskazivanje onih najjačih emocija kao što su bol, strah i patnja koje su utkane u svaku od priča. Samohrano majčinstvo, smrt voljenih, bolesti i ljudsko malodušje dio su čovjekove neizbježne sudbine. Svaka priča pripovijedana je u ključu komičnog prizvuka, no ubrzo to prelazi u tragičnu, sjetnu i grotesknu crticu, a čitatelja obuzima jeza i/ili strah. Osim uzvišenosti, jezovitosti i groteske, zbirka sadrži i društvenu kritiku – još jednu karakteristiku gotičkoga žanra. Autorica progovara o tihoj netrpeljivosti Hrvata i Srba, miješanim brakovima i priljevu izbjeglica s Istoka, a dotiče se i položaja žene u braku u odnosu na muškarca te problematičnog roditeljstva. Samohrane majke,

---

⁹⁷ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 165.

⁹⁸ Kolanović, Maša (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb. Str. 165.

izvanbračne zajednice, tzv. mješoviti brakovi, seksualna orijentacija, ateizam ili pripadnost srpskoj nacionalnoj manjini postaju ironične odrednice izdajništva.⁹⁹

6. Popis literature

1. Blažević, Magdalena (2015). Gotički motivi u pripovijetkama Rikarda Fliedera Jorgovanica. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 19 (2), str. 91-101. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=226448
2. Brozović, Domagoj (2019). Motiv straha i njegovi mehanizmi u hrvatskoj fantastičnoj noveli 19. stoljeća. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 56 (1), str. 101-116. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/221884>
3. *Glossary of literary gothic terms*, preuzeto s: <https://sites.google.com/a/georgiasouthern.edu/gothic-lit/glossary-of-literary-gothic-terms>
4. Jurčević, Marijan (2008). Strah od globalizacije?. *Riječki teološki časopis*. 31 (1), str. 17-30.
5. Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstrorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb.
6. Lukić, Marko (2014). *U sjeni američkog sna*. Naklada Jesenski i Turk: Zagreb.
7. Maša, Kolanović (2019). *Poštovani kukci i druge jezive priče*. Profil Knjiga: Zagreb.
8. Oklopčić Biljana, Posavec, Ana-Marija (2013). Gotički tekst, kontekst i intertekst Tajne krvavoga mosta Marije Jurić Zaborke. *Fluminensia*, 25 (1), str. 21-31. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=154326

---

⁹⁹ „Većina „izdajnika“ je svoj javno neprihvatljivi glazbeni ukus, rodno ili klasno određenje, političku afilijaciju ili pak nostalgiju za prošlim vremenima ironično prepoznala kao element vlastitog „izdajništva“ s obzirom na to da se time ne uklapaju u poželjnu sliku hrvatskog društva koju proklamira službeni politički diskurs.” Oroz, Tomislav: *We're not in Kansas anymore? Čudovišnost socijalizma i postsocijalistički bijeg s Balkana* u: Levanat-Peričić, Miranda, Oroz, Tomislav (2019). *Liber monstrorum balcanorum: čudovišni svijet europske margine*. Jesenski i Turk i Institut za etnologiju i folkloristiku: Zagreb. Str. 331.

9. Ott Franolić, M. *U svijetu pripovijetki Maše Kolanović mobitel je – bog!* URL: <http://ideje.hr/u-svijetu-pripovijetki-mase-kolanovic-mobitel-je-bog/> (9.5.2022.)
10. Peruško, Tatjana (2017). *O Fantastici i fantastičnom: izbor teorijskih rasprava o fantastičnoj književnosti*. Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb.
11. Solar, Milivoj (2012). *Teorija književnosti; Rječnik književnoga nazivlja*. Službeni glasnik: Beograd.
12. Spooner Catherine, McEay, Emma (2007). *The Routledge Companion to Gothic*. Routledge: London.
13. Todorov, Cvetan (1987). *Uvod u fantastičnu književnost*. Pečat: Zagreb.
14. Vladanović, M. Maša Kolanović: *Poštovani kukci i druge jezive priče*. URL: <https://mvinfo.hr/clanak/masa-kolanovic-postovani-kukci-i-druge-jezive-price> (9.5.2022.)
15. Weber, Maks. *Konfučijanstvo i puritanizam* u Parsons, Talkot et al. (1969). *Teorije o društvu: osnovi savremene sociološke teorije*. Vuk Karadžić: Beograd.
16. Weber, Max (2006). *Protestantska etika i duh kapitalizma: odnos između religije i ekonomskog i društvenog života u modernoj kulturi*. Misl: Zagreb.